

ІНСТИТУТ КАПЕЛАНСТВА В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ В ПЕРІОД 2014–2022 РР.

Хоміцький В. Р.

Постановка проблеми. Духовно-моральний стан українських воїнів був в центрі уваги церкви, протягом всієї історії України. Церква і військо завжди були з народом, разом відстоювали життя і свободу кожного громадянина, і разом берегли духовну спадщину. З початком формування українського війська, а саме з 6 грудня 1991 р. розпочався релігійний вплив на Збройні Сили України (далі – ЗСУ).

Військово-релігійні відносини на початку 2014 р., коли відбулась анексія Криму, а згодом війна на Донбасі, змусили військово керівництво, під іншим кутом зору поглянути на українське військо. Співпраця духовенства із військовими, традиційних українських церков: УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ була поширеним явищем. Бойові дії, поранення, полон вимагали рішучих дій. Розпочалась тісна співпраця між священниками і воїнами.

Спочатку духовенство займалось волонтерством, а згодом капеланськими обов'язками. Роль священників у військовому середовищі важко переоцінити. По-перше, переважна кількість військових ЗСУ є віруючими людьми, тої, чи іншої конфесії. По-друге, під час бойових дій, в разі смертельної небезпеки люди (навіть невіруючі) часто схильні вірити у вищі сили. Тому існує військовий афоризм «Не буває атеїстів в окопах». Роль військових священників (далі – капеланів) вкрай необхідна. Вона спрямована на забезпечення духовної допомоги військовослужбовцям, підвищення їхнього морального духу особливо під час бойових дій. Надання психологічної підтримки особовому складу, сприяння злагодженості військових колективів.

Аналіз досліджень і публікацій. Наше дослідження концентрує свою увагу на процесі становлення і відродження капеланства в ЗСУ. Їх роль під час російсько-української війни в період 2014–2022 рр. як для військових, так і на звільнених територіях для цивільних.

Тому дослідження капеланства, як окремого підрозділу, як служби в ЗСУ є актуальним для з'ясування їх витоків і діяльності.

Капеланство в ЗСУ відіграє особливу роль, що і привертає увагу дедалі ширшого кола дослідників. Найбільш вагому спробу осмислити цей процес представили відомі сучасні дослідники Борщевич В., Бульба-Боровець Т., Здіорук С.І., Ігнатюк О., Крип'якевич І., Лаба В., Лазарович М., Огієнко І., Подобед П.К., Яворницький Д. та інші. Характер-

ною особливістю є вивчення становлення і діяльності інституту капеланства досліджуваного періоду.

Метою цієї статті передбачено розкриття особливостей становлення інституту капеланства. Окреслена мета зумовила розв'язання таких завдань:

1) розкриття особливостей інституту капеланства у різні епохи історії України;

2) дослідити основні аспекти діяльності інституту капеланства.

Методологічна основа дослідження побудована на принципах об'єктивності та історизму з застосуванням методів аналізу історичних джерел, аналізу історичних подій, і особливостями відродження і становлення інституту капеланства у ЗСУ в період 2014–2022 р.

Виклад основного матеріалу. Етимологія слова капелан – західного походження. Для визначення православних військових священників духівників дане поняття почало діяти у ХХ столітті. Етимологія слова «капелан» походить від латинського слова «каппа» – мантия, плащ. Першопочатково цим терміном позначали клірика Меронгвінського палацу, в обов'язки якого входило оберігати мантию св. воїна Мартина Турського – покровителя Франції¹. Це слово застосовували до священника, який обслуговував королівську молільню (капелу). При дворі франкських королів знаходились капелани, які виконували обов'язки королівських секретарів. Були палацові капелани. Клермонський собор 1095 р. видав постанову, що вони можуть призначатися на посаду з дозволу єпископа². Кожен католицький парафіяльний священник, який не справлявся один із своєю парафією, повинен був мати при собі капелана. В Англіканській церкві капелан або зі згоди єпископа призначався приходським священником в особливий храм (капелу), або допомагав йому у головному храмі. Також в Англії домашній проповідник в ораторіях і капелах світських і духовних лордів називався капеланом. Під час реформації, коли проповіді надавалося особливе значення, вона вважалася необхідною справою парафіяльного священника, а в таїнства повчання помираючих вважалися справою капеланів і дияконів. Як бачимо, термін «капелан» багатозначний. В ХІІ ст. починає

¹ Повний православний богословський енциклопедичний словник. Т. ХІV, Спб., 1985. С. 359.

² Брокгауз Ф., Ефрон Й. Енциклопедичний словник. Т. ХІV, Спб. 1895. С. 359.

застосовуватись у вузько-спеціальному значенні, яке витісняє всі інші його значення, а саме: назву капеланів отримують священники-духівники лицарсько-монаших орденів³. Із виникненням регулярних армій у XVII–XVIII ст., інститут капеланства отримав міцну організацію і перетворився у самостійне відомство. Зокрема, інститут капеланства у сучасному термінологічному його розумінні своїм виникненням завдячує таким римо-католицьким орденам, як Тевтонський, Лівонський, іваніти (госпіталіти), тамплієри (храмовики) та ін⁴.

Капелан, або військовий священник це представник духовенства, якому на постійних засадах доручають пастирську опіку над військовими, або особливою групою вірних. Посада військового священника у війську, прирівняна до заступника командира полку, або батальйону. Йому надається особистий озброєний ад'ютант. Відповідає за вихованням солдатів, або матросів, офіцерів і їх родин. Капелани не тільки служать у війську, але і в пенітенціарних установах, у пожежній охороні, лікарні (шпиталі), гаупвахті, а також може священник бути закріплений за якоюсь громадською організацією. Покровителем капеланів є св. Мартин Турський⁵.

Перші дані про наявність військового духовенства в Київській Русі знаходимо із початку XII ст. Згідно літописних даних, під час походу на половців у 1111 р., князь Володимир Мономах⁶ поставив священників «...Тут почекали воїнів, і звідти рушили на Ворсклу й там на інший день, у середу, хрест цілували й поклали всю надію свою на хрест, проливаючи рясні сльози... І князь Володимир наказав священникам, щоб вони їхали попереду війська і співали тропарі та кондаки на честь Чесного Хреста і канони Пресвятій Богородиці... І врятував Бог людей своїх», зазначається в Іпатієвському літописі⁷. Такі заходи зміцнювали дух війська, сприяли перемозі над ворогом. Є підстави вважати, що саме із цього часу бере свій початок душпастирська опіка священнослужителів над військовими на наших землях.

Традиції залучати до війська священників були продовжені і у Великому Князівстві Литовському.

В козацьку добу при козацьких загонах і на Січі постійно перебували капелани. Вимоги до них були прості, але принципи: присяга на вірність

Запорізькому Кошу, знання Святого Письма, володіння українською мовою, тверезість, а також неодружений стан. Залишеним на рік священникам надавалася, згідно рішення Січової старшини, рівна кількість куренів (всього їх було 38, по 200–700 козаків у кожному), що фактично утворювали парафію, в якій потрібно було сповідати, причащати, відспівувати, загалом керувати релігійним життям парафіян⁸.

Капеланами на Запорізькій Січі ставали, в основному, ченці Київського Межигірського монастиря. В 1709–1734 рр. зв'язок запорізьких козаків із Києво-Межигірським Преображенським монастирем припинився, оскільки в цей час Січ перебувала під протекцією Кримського хана і Турецького султана⁹. А службу капеланів виконували духівники із Константинополя та з Афону.

Козацький інститут капеланів був, взагалі, незалежною структурою. А це російським імперіалістами оцінювалося вкрай негативно¹⁰. Авторитет капеланів серед козаків був надзвичайно великим. Їхня роль особливо підсилювалася під час активних бойових дій, визвольних війн. Показовою є участь капеланів у трагічній для України битві під Берестечком в червні 1651 р. Серед козацького табору стояв намет митрополита Коринфського Йоасафа, який разом з афонськими ченцями щоденно відправляв богослужіння у похідній Церкві, їздив на коні в повному архієрейському облаченні і благословляв козацьке військо¹¹. В найважчі хвилини пастирі залишалися зі своїми духовними дітьми, нерідко розділяли з ними трагічну долю.

Така жертівність козацьких капеланів була причиною того, що багато хто із військової старшини, наприклад, Милашевич, Калнишевський, Ковпак, Третяк, Рудь, Шульга та інші утримували при собі ченців і намагалися жити за вказівками цих носіїв слова Божого¹².

Знищивши Запорізьку Січ, російська імперія ліквідувала і інститут українського капеланства, відродитися якому судилося лише на початку ХХ ст.

Під час Першої світової війни в Австро-Угорській імперії у війську нараховувалось близько 100 капеланів українського походження («фельдкурати»)¹³. Українські капелани потрапляли з військовим брат-

³ Християнство (енциклопедичний словник). Т. I, М., 1993. С. 683–684.

⁴ Там само. С. 672.

⁵ Департамент військового капеланства. Військове капеланство УГКЦ. URL: <https://web.archive.org/web/20160305020103/http://kapelanstvo.org.ua/> (дата перегляду: 17.04.2022 р.).

⁶ Крип'якевич І. Історія українського війська. Вінніпег, 1967. С. 123.

⁷ Битва при Сальниці 27 березня 1111 р. URL: <https://histrf.ru/lenta-vremeni/event/view/bitva-pri-sai-nitsie> (дата звернення: 01.04.2022).

⁸ Історія релігії в Україні. Т. 3. Православ'я в Україні, К., 1999. С. 110–111.

⁹ Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. Т. 1, К., 1990. С. 294.

¹⁰ Там само. С. 291.

¹¹ Огієнко І. Митрополит. Українська Церква за Богдана Хмельницького. Вінніпег, 1963. С. 47.

¹² Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. Т. 1, К., 1990. С. 257.

¹³ Фельдкурат URL: <https://slovaronline.com/browse/67e3cef3-6658-319e-9d67-3c791536d23d/фельдкурат> (дата перегляду: 02.04.2022).

ством у полон, гинули разом з військовим підрозділом у бою. Вже тоді була розроблена чітка система резерву капеланів в тилу фронту для заміни відсутніх. Капелани були в арміях УСС (1914–1918 р.), УГА (1918–1921 р.), в січових стрільцях в УНР (!917–1921 р.).

Військову, культурно-освітню діяльність легіону УСС детально розкрив М.В. Лазарович у дослідженні «Легіон Українських січових стрільців...», показуючи значення діяльності УСС та УГА, Л. Я. Генік підкреслює: «...це була перша в світі українська армія, що не займалася на території України мародерством і насильством, мала свою пересувну гімназію, бібліотеку, військовий оркестр та драматичний гурток (сотня Г. Голинського), пресову квартиру, видавала не тільки бойові листки, але й журнали... Саме на діяльність Легіону УСС та на Українській Галицькій Армії видно результати тієї виховної патріотичної роботи, яку провели не тільки навчальні заклади, але і церква перед Першою світовою війною¹⁴. В період Першої світової війни багато священників було призвано до Австро-Угорської армії, і вони діяли як капелани серед військовослужбовців на різних фронтах, а також виконували обов'язки військових капеланів у сотнях легіону Українських січових стрільців, де в основному служили лише українці¹⁵. Капелани мали свої відзнаки, але підпорядковувалися відповідним представникам Генерального штабу в Австро-Угорській армії, що відповідали за діяльність капеланів-священників у війську, шпиталях, серед місцевого населення окупованих територій¹⁶.

Відродження української держави та рідної армії на початку ХХ ст. дозволило відновити національне військове духовенство. Українські капелани проводили велику виховну роботу, скріплюючи духовність воїнів. За ініціативою голови Генерального Військового Комітету Симона Петлюри запроваджено службу українських капеланів¹⁷. При гетьмані Скоропадському українські Збройні Сили збільшилися, а разом і число українських військових духівників. За браком білого духовенства доводилося залучати до українського війська ієромонахів з православних монастирів Поділля. Головним капеланом, протопресвітером Армії УНР був тоді о. Антоній Матеюк,

¹⁴ Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців, 628, Генік Л. Релігійно-моральне виховання у навчальних закладах Східної Галичини. С. 81-82.

¹⁵ Ігнатюк О. Священники-капелани представники василіанського чину та їхня діяльність в 1900–1939 роках. URL: sarthiansjournal.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/76/2018/11/Ольга-Ігнатюк.pdf (дата звернення: 18.04.2022).

¹⁶ Шематизм всього кліру греко-католицької єпархії Станіславовської на рік Божий 1901. Станіслав: Накладом кліру парохіального, 1902. Архів бібліотеки Івано-Франківського богословського університету імені Івана Золотоустого, ф. 346,18.

¹⁷ Борщевич В. Українське військове духовенство. *Волинський Православний вісник*. № 2 (2).

пізніше замучений денікінцями в містечку Жмеринка у листопаді 1919 р.

Служба капеланів існувала і в Українській Галицькій Армії. Головним капеланом УГА в грудні 1919 р. став о. Василь Лаба. Польові капелани Галицької Армії вписали окрему сторінку в історію Збройних Сил України¹⁸. Вони ділили весь тернистий шлях УГА залишаючись у війську, навіть при вимушеному переході галичан до більшовиків. «Польові духівники, – згадує Євген Бородисевич, – зайняли приписане місце в більшовицьких штатах учителів...»¹⁹. Щира молитва військових священників додавала життєвої сили всьому галицькому воїнству.

Українські збройні формування періоду II Світової війни, продовжуючи давню традицію, мали у своїх рядах капеланів. Один із таких прикладів такого служіння подає у своїх спогадах отаман Тарас Бульба-Боровець. Він яскраво описав святкування Різдва Христового у січні 1943 р. в розташуванні «Поліської Січі». Головний капелан був ініціатором цих урочистих святкувань²⁰. Українська Повстанська Армія (далі – УПА) для духовної опіки своїх воїнів користувалася послугами свідомих парафіяльних священників тих місцевостей, де розташовувались їх підрозділи. У рідкісні моменти перепочинку від боїв з німецькими військами, більшовицькою та польською партизанкою воїни мали насичені духовно та фізично дні. Кожен з них обов'язково розпочинався загальним збором із молитвою. На великі свята всі підрозділи, по можливості, відбували храмові богослужіння або польові відправи²¹.

У 40-50-ті роки минулого століття в лавах УПА були православні та греко-католицькі священники, які духовно підтримували вояків і у свята, і в будні, вселяли віру в Божу справедливість і перемогу²².

У зв'язку з цим, інститут капеланства становить окремий розділ в історії християнської церкви. Капелани у всі часи зміцнювали релігійну і національну свідомість військовослужбовців. Не раз бувало, що молитва чи сильна патріотична проповідь, скріплюючи дух війська, впливала на його боєздатність. Як наслідок самовідданої праці капеланів, багато військовослужбовців повертались з військової служби справжніми християнами. Представники Української Православної Церкви України Київського Патріархату (далі – УПЦ КП) співпрацюють з

¹⁸ Лаба В. Українські польові духовники наших пам'ятних днів. *Польові духовники УГА*, Вінніпег, 1963.

¹⁹ Борщевич В. Українське військове духовенство. *Волинський Православний вісник*. № 1 (2).

²⁰ Бульба-Боровець Т. Армія без держави... Вінніпег, 1964. С. 78.

²¹ Борщевич В. Українське військове духовенство. *Волинський Православний вісник*, № 1 (2). Луцьк, 1998. С. 75.

²² Подобед П.К. Взаємодія українських православних церков із державою у сфері духовної опіки над військовослужбовцями Збройних Сил України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2011. № 6. С. 68-74.

Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України, поширюючи слово Боже, та зміцнюючи духовну свідомість військовослужбовців.

Варто зазначити, що до 2000 р. співпраця релігійних організацій із військовими частинами переважно носила безсистемний і спорадичний характер. У налагоджені співпраці зі Збройними Силами передусім були зацікавлені православні, католики, баптисти, лютерани, адвентисти, мусульмани. Так, а ініціативою групи офіцерів-християн, у 1993 р. була створена асоціація християн-військовослужбовців, яка з 2000 р. стала діяти під назвою «Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство».

Найбільш активно в першій половині 90-х років минулого століття військово-релігійну співпрацю здійснювала греко-католицька церква в західному регіону України. Саме в цьому регіоні була вперше започаткована капеланська практика у військовій структурі незалежної України. Саме в цьому регіоні була вперше започаткована капеланська практика у військовій структурі незалежної України, відбулася робота щодо напрацювання нормативної бази.

У 1994 р. В Західному регіоні була створена Міжцерковна рада з питань душпастирської роботи у ЗСУ. У Раду увійшли представники УПЦ МП, УПЦ КП, УГКЦ, УАПЦ та Церкви адвентистів сьомого дня²³.

Процес впровадження капеланства обіймає певні періоди. Перший період: 1999 р. до 2006 р. у структурі церков утворюються спеціальні організаційні відділи, або призначаються відповідальні за душпастирську опіку військовослужбовців і співпрацю з Міністерством оборони України (далі – МО України).

Другий період: листопад 2008 р. – 2014 р. – це період співпраці церков і релігійних організацій із ЗСУ і МО України. 10 листопада 2008 р. було підписано меморандум між релігійними організаціями і МО України про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗСУ. Цей документ засвідчує запровадження інституту капеланства в українській армії. 17 березня 2009 р. № 115, при МО України був створений консультативно-дорадчий орган Ради у справах душпастирської опіки. 22 квітня 2011 р. наказом МО України, була затверджена Концепція душпастирської опіки у ЗСУ. Крім цього, були розроблені методичні рекомендації органам військового управління щодо залучення священників тих церков віруючі яких служать у ЗСУ, до духовного, морально-етичного та військово-патріотичного виховання. На засіданні Ради у справах душпастирської опіки при МО України 5 червня 2013 р.

²³ Кодекс військового священника (капелана) від 05.06.2013. URL: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1246%3A1&catid=63%3Ava&itemid+86&iang=uk (дата звернення: 12.04.2022 р.)

затверджений Кодекс військового священника (капелана), у якому зазначено, що військовий священник (капелан), відповідаючи на поклик Божий, бере на себе обов'язок дотримуватися заповідей любові та відповідних принципів. Усього Кодекс складається із 17 пунктів (принципів)²⁴. На Майдані в Києві під час революції Гідності була розміщена міжконфесійна палатка, в якій звершували молитви за майбутнє України і за її народ. Душпастирі допомагали протестуючим чим могли²⁵.

Третій період (липень 2014 р. – теперішній час) співпраця релігійних організацій з військовими структурами питання створення інституту військового капеланства виходить на загальнодержавний рівень²⁶.

З початком війни в 2014 р. УПЦ КП не стояла осторонь. Священники разом із народом робили все для духовно-моральної підтримки війська. Як зазначає військовий капелан з в/ч 3008 м. Вінниця, прот. Михайло (Бабій), ми із парафіянами створили громадську організацію «Волонтер-1» для збору і відправки гуманітарної допомоги ЗСУ²⁷.

Через війну пройшло більш, як 800 капеланів, з 600 з УПЦ КП і УАПЦ, тепер ПЦУ²⁸. Першим військовим формуванням, де запровадили штатне військово капеланство, стала Національна гвардія України (далі-НГУ). У цій структурі вже по черзі несуть службу більш, як 40 військових священників, які склали всі нормативи із бойової підготовки. В обов'язки капелана входить щоденна молитва з воїнами, та їхнє благословення, коли вирушають на бойове чергування. Капелани проводять духовні бесіди із військовими, часто їм роз'яснюють заповідь: не вбивай. Насправді, ця заповідь має набагато глибший зміст, не вбивати із жорстокістю із ненавистю. До полонених ставитись шанобливо, не знущатись²⁹.

²⁴ Кодекс військового священника (капелана) від 05.06.2013. URL: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1246%3A1&catid=63%3Ava&itemid+86&iang=uk (дата звернення: 12.04.2022 р.)

²⁵ Від часів Мономаха до XXI ст.: як капелани разом із військом стоять на захисті України. URL: www.5.ua/suspilstvo/vid-chasiv-monomakha-do-khkh-st-ia-kapelany-razom-iz-viskom-stoiat-na-zakhys (дата звернення: 03.04.2022)

²⁶ Владиченко Л. Досвід впровадження військового капеланства у Збройні Сили України. URL: https://risu.ua/dosvid-vprovadzhennya-viyskovogo-kapelanstva-u-zbroyni-sili-ukrajni_n81624 (дата звернення: 12.04.2022 р.)

²⁷ З самого початку війни УПЦ КП не стояла осторонь бід, яка прийшла на нашу землю, протоієрей Бабій. URL: <https://m.daykiyiv.ua.uk/news/240118-z-samogo-pochatku-viyny-upc-kp-ne-stoyala-ostoron-bidy-yaka-pryushla-na-nashu-zemlyu> (дата звернення: 02.04.2022).

²⁸ Від часів Мономаха до XXI ст.: як капелани разом із військом стоять на захисті України. URL: www.5.ua/suspilstvo/vid-chasiv-monomakha-do-khkh-st-ia-kapelany-razom-iz-viskom-stoiat-na-zakhys (дата звернення: 03.04.2022).

²⁹ Священик на війні: замість автомата хрест і молитва. URL: <https://day.kyiv.ua.uk/article/cuspilstvo/svyashchenyk-na-viyni-zamist-avtomata-hrest-i-molytva> (дата звернення: 02.04.2022).

Капелани часто привозили військовим на фронт, листи підтримки від дітей недільних шкіл, у різдвяному часі – колядували, як воїнам, так у прифронтових районах місцевому населенню. Підтримували морально і психологічно співаючи патріотичні пісні.

Сім'ї військових це одна із ланок роботи військових священників. Адже там найбільше переживали за своїх чоловіків і батьків. Проводили гідні чини похоронів українських героїв. Капеланські проповіді на похоронах давали велику підтримку сумуючій родині і надію патріотам в боротьбі із російським окупантом. Поранені воїни не легко переносять свої тілесні, а інколи і душевні травми. Капелани відвідують їх у госпіталях, займаються їх реабілітацією, у ході розмови дізнаються про їхні проблеми.

Військові священники пам'ятають полеглих українських військових і їх героїчний вклад в захист України. У пам'ятні дні звершують по них панахиди.

Війна – це не тільки руйнація інфраструктури, чи масове вбивство людей, як фізична сторона. Це – знищення людяності. Воїнам приходиться бувати у різних бойових ситуаціях, де відбувається не тільки вбивство ворога, але гинуть і ті хто стоїть з тобою поруч. Капелани уділяють таїнство сповіді військовим і часто мороз по шкірі іде коли вислуховуєш той біль, який виходить із середини. Важко із такими стресами жити і виконувати бойові завдання. Капелани співпереживають із бійцями і заспокоюють у цих нелегких буднях бойових дій. Тому священник на війні, своїм словом духовної науки і молитви, допомагає воїнам подолати внутрішнє протистояння, оздоровити стан душі кожної особистості.

Капеланське служіння в роки російсько-української війни знає чимало героїв. Серед них капелан Дмитро Поворотний. Йому прийшлося відвідати окуповану територію, щоб забрати і похоронити тіла українських воїнів. Перебуваючи поруч із військовими, капелани самі наражаються на небезпеку. І потрапляють під обстріл, і ризикують отримати поранення, чи загинути, а навіть потрапити в полон.

Місія капелана в ідеальному світі наділена наступними характеристиками: він є людиною віри, співчутливим, терплячим, спокійним в екстремальних умовах, готовий служити. Капелан – це той, хто завжди поруч. Він фізично здоровий, морально стійкий, духовно зрілий. Головна місія капелана на війні – бути поруч, бути братом, зберегти людяність і совість, дати віру і надію³⁰.

Як військові, так і капелани, також страждають від війни. Контузії, підірване здоров'я від сирих шансів, або полону. Саме тому, капелани заслугову-

ють, як військові мати достойний соціальний захист від держави³¹.

15 березня 2022 р. у час повномаштабної війни між рф і Україною, Верховна Рада України прийняла надважливий закон «Про службу військового капеланства». За цим законом унормується сама служба капелана, його обов'язки і завдання³².

Висновки

В Україні процес формування інституту військових священників (капеланів) відбувався впродовж тривалого періоду й безпосередньо пов'язаний із духовною та культурною спадщиною українського народу. Капеланство у різні епохи історії України, розкривало ряд особливостей цього надважливого інституту. Так у княжу добу, капеланство, як військово-духовенство зароджується. Підчас Козацької держави, капеланство постає цілком сформованим інститутом із певними напрацюваннями. У I світову війну військово-священство користується великою повагою серед Січових стрільців. У II світовій війні, капелани двох церков: УГКЦ і УАПЦ надавали духовну опіку воякам УПА. Зі здобуттям незалежності в Україні, відновлюються історичні традиції військово-релігійних відносин, відбувається становлення інституту капеланів.

В процесі дослідження, було виявлено основні аспекти діяльності інституту капеланства. Відтак, за останні три десятиріччя співпраця між ЗСУ та церквами пройшла різні стадії розвитку, на кожний із яких поставали проблеми, вирішення яких підштовхнуло учасників процесу до нормативного закріплення й інституалізації взаємин. Сьогодні вже існує концептуальне розуміння значення та ролі церкви в організації душпастирської опіки та задоволенні релігійних потреб військовослужбовців ЗСУ, а також розроблена певна нормативно-правова база, яка дає змогу реалізувати ці завдання. Попри значні зрушення в створенні інституту військових священників в Україні, цей процес не є завершеним. Наступним етапом становлення капеланства в українській армії стало законодавче врегулювання діяльності цього інституту, приведення у відповідність до закону підзаконних нормативно-правових актів. З 1991 до 2022 р. проходив процес легалізації капеланства, як такого. І тільки російсько-українська війна в 2014 р. дала серйозний поштовх до впровадження цього інституту у війська постановою уряду України, і повномаштабна в 2022 р. на законодавчому рівні прийняла відповідний закон про службу військового капеланства.

³¹ Від часів Мономаха до XXI ст.: як капелани разом із військом стоять на захисті України. URL: www.5.ua/suspilstvo/vid-chasiv-monomakha-do-khkhhi-st-iak-kapelany-razom-iz-viskom-stoiat-na-zakhys (дата звернення: 03.04.2022)

³² Про службу військового капеланства URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> (дата звернення: 07.04.2022)

³⁰ Здіорук С.І. Суспільно-релігійні відносини: виклики України XXI століття. К., 2005

Отже, розвиток інституту капеланів в Україні мав власний шлях і специфіку. Але варто зазначити, що в Україні, крім душпастирської опіки, важливою

ланкою діяльності військового духовенства завжди були моральна підтримка військовослужбовців і виховання в них загальнолюдських чеснот.

Інформація про автора:

Хоміцький Василь Романович,

здобувач кафедри всесвітньої історії і релігієзнавства
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
2, вул. Максима Кривоноса, м. Тернопіль, 46000, Україна
вчитель історії
Староолексинецька Загальноосвітня школа I-III ступенів Лопушненської сільської ради
Кременецького району Тернопільської області
15, вул. Перемоги, с. Старий Олексинець, 47063, Україна

Information about the author:

Khomytskyi Vasyl Romanovych,

candidate at the Department of World History and Religious Studies
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
History Teacher
Starooleksynetska Secondary School of I-III degrees of Lopushne village council
of Kremenets district of Ternopil region
15, Peremohy str., p. Stary Oleksynets, 47063, Ukraine